

Niilo Höglund

Espanjantaudin torjunta Helsingin sanomalehdissä 1918-1920

Kandidaatintutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
2.5.2021

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
1.1. Tutkimuskysymykset ja menetelmät	4
1.2. Lähdeaineistot	5
2. Lehdistössä julkaistut ohjeet ja mainokset taudin torjunnasta	6
2.1. Lehdistössä jaettuja ohjeita taudin leviämisen estämiseksi	6
2.2. Lehdistössä jaettuja ohjeita taudin hoitamiseen	8
2.3. Lehdistössä mainostetut hoitokeinot	10
3. Lehdistön reagointi taudin eri vaiheissa	12
4. Torjuntatoimien vähäisyyden kritisointi	13
5. Terveystieteiden avunpyynnöt lehdistössä	15
6. Rokoteuutiset	16
7. Päätäntö	18
Lähdeluettelo	19

1. Johdanto

Kun koronaviruspandemia alkoi vuoden 2020 maaliskuussa, valloitti se ihmisten arjen lisäksi myös lehdistön täysin. Esimerkiksi uutiset tartuntaluvuista, joukkoaltistumisista ja terveydenhuollon rasituksesta alkoivat olla arkipäivää. Kansalaisille tuli nopeasti selväksi käsihygienian, turvavälien ja kasvomaskien merkitys koronaviruksen torjunnassa. Vaikka korona-aika tuntuu varsin ainutlaatuiselta, kyseessä ei kuitenkaan ole maailman ensimmäinen pandemia. Noin sata vuotta sitten maailmalla riehui influenssapandemia nimeltään espanjantauti.

Espanjantauti riehui maailmalla etenkin vuosien 1918-1920 välillä, mutta ensimmäisistä tapauksista on useita erilaisia arvioita. Todennäköisesti ensimmäiset tautitapaukset tulivat Yhdysvaltain Keskilänneestä, armeijan harjoitusleiriltä vuoden 1918 maaliskuussa.¹ Sieltä tauti lähti vuoden 1918 huhtikuussa leviämään Eurooppaan Yhdysvaltojen sotilaskuljetusten mukana.² Tauti levisi samana vuonna kesän aikana myös Aasiaan, Afrikkaan ja Australiaan. Espanjantaudin lopullista uhrimäärää on varsin vaikeaa saada selville. Arviot tautiin menehtyneistä liikkuvat kymmenissä miljoonissa ja rajuimpien arvioiden mukaan uhreja saattoi olla jopa 50-100 miljoonaa.³ Kyse oli siis äärimmäisen vakavasta pandemiasta.

Espanjantauti-nimitys ei siis anna oikeaa kuvaa taudin alkuperästä. Taudit nimettiin usein niiden alkupaikan perusteella, ja useat lähteet varmistavat espanjantaudin lähteneen Yhdysvalloista. Miksi siis Espanja mainitaan taudin nimessä? Espanjassa ei ensimmäisen maailmansodan aikaan ollut sotasensuuria, joten paikallinen lehdistö kirjoitti vapaasti uudenlaisesta influenssasta.⁴ Näin ollen muut valtiot yhdistivät taudin Espanjaan, koska muissa maissa taudista ei uutisoitu. Espanjantauti itsessään on influenssan variantti ja ainakin suomalaisessa lehdistössä espanjantaudista ja influenssasta saatettiin kirjoittaa samassa yhteydessä. Myös tilastoissa espanjantaudin aiheuttamat kuolemat on yhdistetty influenssakuolemiin. Espanjantauti on siis influenssa, mutta influenssa voi olla muutakin kuin espanjantauti. Espanjantautia usein nimitetäänkin influenssapandemiaksi.

---

¹ Linnanmäki 2006, 2026

² Linnanmäki 2005, 55

³ Killingrey 2006, 238

⁴ Dehner 2012, 42

Ensimmäiset espanjantaudin tautitapaukset Suomessa ovat touko-kesäkuulta vuodelta 1918. Eniten tartuntoja tilastoitiin Suomessakin vuosina 1918-1920, ja tähän ajanjaksoon sijoittuu taudin tuhoisimmat vuodet Suomessa. Tartuntoja ilmeni kuitenkin vielä vuoteen 1925 asti.⁵ Suomessa espanjantautiin menehtyi arvioiden mukaan taudin epidemiovuotina noin 19 000 - 27 000 suomalaista.⁶

Suomessa tauti liikkui aalloittain ja vuosiin 1918-1920 mahtui neljä aaltoa. Aalloille tyypillistä olivat taudin nopea leviäminen, mutta myös sen lyhyt kesto.⁷ Tautiaallot kestivät usein enitään kuukauden, jonka jälkeen tauti alkoi jälleen hiipua, mutta palasi muutaman kuukauden kuluttua. Taudin aallot sijoittuivat Suomessa kesälle 1918, syksylle 1918, keväälle 1919 ja 1920 alkuvuoteen.⁸

Suomen pääkaupunki Helsinki kärsi pahasti espanjantaudista. Vaikka tauti levisi myös maaseudulle, oli taudin kuitenkin helpompi levitä tiheästi asutuissa kaupungeissa. Esimerkiksi Helsingin työväenkorttelien asukkaat kärsivät taudista pahasti.⁹ Erityisen paha espanjantaudin aalto oli Helsingissä vuoden 1919 keväällä, jolloin maalisi- ja huhtikuussa oli lähes 10 000 tartuntatapausta yhteensä.¹⁰ Jokainen taudin aalto Helsingissä oli kuitenkin suhteellisen vakava, jos sitä verrataan maan yleiseen tasoon.

Espanjantauti suomalaisessa historiantutkimuksessa on kuitenkin jäänyt vähälle. Tälle syyinä ovat muut samanaikaiset tapahtumat. Esimerkiksi vuoteen 1918 sijoittuu yksi Suomen historian tutkituimmista tapahtumista, Suomen sisällissota. Lisäksi kun espanjantauti ensimmäistä kertaa rantautui Suomeen kesällä 1918, Suomi ei ollut ehtinyt olla edes vuotta itsenäisenä valtiona. Espanjantaudin aikana Suomessa siis elettiin erittäin poliittisesti jakautuneessa ja juuri itsenäistyneessä valtiossa. Lisäksi vuonna 1918 päättyi ensimmäinen maailmansota. Espanjantauti on siis jäänyt suomalaisessa ja myös kansainvälisessä historiantutkimuksessa suurempien tapahtumien varjoon.¹¹ Espanjantaudista saatetaan puhua myös kansainvälisessä historiantutkimuksessa ”unohdettuna pandemiana”.¹²

---

⁵ Linnanmäki 2005, 65-71

⁶ Linnanmäki 2005, 163

⁷ Linnanmäki 2005, 66

⁸ Linnanmäki 2005, 68

⁹ Linnanmäki 2005, 130

¹⁰ Nousiainen 2020

¹¹ Linnanmäki 2005, 13

¹² Dehner 2012, 56

Millaista ohjeistusta vuonna 1918 alkaneessa espanjantautipandemiassa jaettiin kansalaisten terveyden turvaamiseksi? Sanomalehdet olivat vielä 1910-luvun lopussa merkittävin tietolähde kansalaisille. Pyrkivätkö siis Helsingissä julkaistut sanomalehdet ohjeistamaan kansalaisia espanjantaudin torjunnassa?

1.1. Tutkimuskysymykset ja menetelmät

Tutkielmassa siis pyritään selvittämään, esiintyikö Helsingin lehdistössä julkaisuja, joissa yritettiin ehkäistä taudin leviämistä sekä annettiinko ohjeita tartunnan saaneille. Tutkielmassa myös tarkastellaan, miten lehdistö reagoi taudin eri vaiheissa. Eli esimerkiksi, kun taudin aallot olivat huipussaan, tarjosiko lehdistö kansalle ohjeita taudin torjumisesta? Lehtien omien kirjoitusten lisäksi tutkitaan myös lehtien mainoksissa esiintyneitä lääkkeitä ja hoitokeinoja. Tarkastelussa ovat myös mukana uutiset, joissa tuotiin esille mahdollista rokotusta espanjantaudin torjumiseen, vaikka siis nykytiedossa onkin, että espanjantautia ei voitettu rokoteen avulla.

Tutkimuksessa on käyty läpi espanjantaudin aikaan Helsingissä julkaistuja sanomalehtiä ja kaivettu niistä esiin uutiset, jotka voitiin nähdä osaksi tutkimuskysymyksiä. Tukena sanomalehtien tiedolle on myös espanjantautiin liittyvää kirjallisuutta, jota on julkaistu etenkin suomenkielisenä varsin vähän. Tästä johtuen mukana on myös englanninkielistä kirjallisuutta. Lisäksi sanomalehtien ja lehdistön historiaa koskien on käytetty siitä kertovaa kirjallisuutta. Yleisesti espanjantautiin liittyvä kirjallisuus sisältää usein myös lääketieteellisiä faktoja, joita käytetään hyödyksi tutkielmassa.

Tutkielman sanomalehdet ovat kansalliskirjaston digitalisoiduista aineistoista.¹³ Tutkielma on rajattu vuosiin 1918-1920 ja käsittelyssä on vain Helsingissä julkaistut suomenkieliset sanomalehdet. Tämän rajauksen jälkeen uutisia on haettu koskien espanjantautia, influenssaa, rokotteita, lääkintöhallitusta ja terveydenhoitolautakuntaa. Uutisten löytämisen apuna on käytetty kansalliskirjaston digitalisoitujen aineistojen ohjelmaa, joka automaattisesti löytää hakusanojen avulla sanoja vanhoista teksteistä, kuten sanomalehdistä. Näistä löydettyistä

---

¹³ digi.kansalliskirjasto.fi

uutisista on karsittu pois ne, jotka eivät ole relevantteja tutkimukselle, eli uutiset, joita ei voida yhdistää espanjantaudin torjuntaan.

1.2. Lähdeaineistot

Tutkielman kannalta merkittävimmät aineistot ovat siis Helsingissä julkaistut suomenkieliset sanomalehdet vuosina 1918-1920. Sanomalehdet, jotka eivät vaihtaneet nimeään tai muotoaan kyseisten vuosien aikana olivat Suomen Sosiaalidemokraatti, Työn Valta, Kotimaa ja Helsingin Sanomat. Tutkinnassa on myös Uusi Suometar, joka vuonna 1919 vaihtoi nimensä muotoon Uusi Suomi. Kyseisillä lehdillä oli myös omat rinnakkausjulkaisut iltapäivälehtien muodossa, ja ne ovat myös osana tutkielman lähdeaineistoja. Uuden Suometaren iltapäivälehti oli nimeltään Uusi Päivä ja Uuden Suomen nimeltään Uuden Suomen Iltalehti, joka myöhemmin muuttui pelkäksi Iltalehdeksi.

Näissä alkuperäislähteissä huomioitavaa on se, että kuinka poliittisesti jakautunut lehdistö Helsingissä oli vuosina 1918-1920. Porvarillista taustaa omasivat Uusi Suometar (vuodesta 1919 Uusi Suomi), Uusi Päivä (vuodesta 1919 Uuden Suomen Iltalehti) ja Helsingin Sanomat. Työväen asemaa korostivat Työn Valta ja Suomen Sosiaalidemokraatti. Kotimaa oli kirkollinen lehti, joka tuki enemmän porvallisempaa aatetta. Tutkielman tarkoitus ei kuitenkaan ole vertailla eri lehtien uutisia ja reagointia keskenään, vaan luoda kokonaisvaltainen kuva siitä, miten Helsingissä julkaistut sanomalehdet pyrkivät torjumaan espanjantautia.

Tutkielmalle merkittävin yksittäinen kirja on vuonna 2005 julkaistu Eila Linnanmäen väitöskirja: *Espanjantauti Suomessa: influenssapandemia 1918-1920*. Kirjassa käydään läpi kokonaisvaltaisesti espanjantautia Suomessa vuosina 1918-1920. Suomenkielistä ja Suomeen sijoittuvaa kirjallisuutta on julkaistu varsin niukasti espanjantaudista ja kyseessä on oikeastaan ainoa pääosin espanjantaudista Suomessa kertova kirja.

Muuta suomenkielistä tutkielmassa käytettyä kirjallisuutta liittyen espanjantautiin on Pentti Mäkelän kirja *Vuosien 1917-19 kulkutaudit, espanjantauti ja vankileirikatastrofi : historiallisepidemiologinen näkökulma Suomen väestön korkeaan tautikuolleisuuteen* (2007) sekä Pentti Huovisen ja Thedi Zieglerin kirja *Influenssa: Pandemiaviruksen päiväkirja*

(2011). Tutkielmassa on myös mukana suomenkielisiä artikkeleita liittyen espanjantautiin, jotka ovat Eila Linnanmäen artikkeli *Historian influenssapandemiat* (2006) ja Anu Nousiaisen *Kauhea Kulkutauti* (2020).

Englanninkielistä kirjallisuutta on myös käytetty hyödyksi tutkielmassa. George Dehnerin *Influenza: A Century of Science and Public Health Response* (2012) ja David Gillingreyn *Sounds of Weeping and the Silence of History: The Influenza Pandemic of 1918-19* (2006) antavat tutkielmalle myös kansainvälisempää näkökulmaa espanjantaudista.

Tutkimusprosessin aikana olen perehtynyt suomalaisen rokotustoiminnan historiaan ja tätä tutkielmassa tukee Amanda Nurmisen ja Sini Sellgrenin opinnäytetyö *Rokotustoiminta Suomessa vuosina 1802-2016* (2016). Paikallislehtien historiaa varten tutkimuksessa on käytetty hyödyksi Eeva-Liisa Aallon, Pirjo Santosen ja Matti Kyllösen teosta *Suomen lehdistön historia: 4, Paikallislehdistön historia* (1985).

2. Lehdistössä julkaistut ohjeet ja mainokset taudin torjunnasta

Helsingin sanomalehdissä 1918-1920 espanjantautiin liittyvissä uutisissa tyypillistä oli ainakin palstatilan vähäisyys. Taudin korkeiden tartuntojen aikana espanjantauti oli jokapäiväinen uutisoinnin kohde, mutta taudin hiipuesssa uutisointi jäi vähäiseksi. Etenkin taudin torjuntaan liittyvää ohjeistusta annettiin melko vähän, myös taudin huippukohtien aikana. Kun taudista kirjoitettiin lehdistössä, useimmiten aiheena oli uutiset taudin leviämisestä tai sitten tauti mainittiin jonkin henkilön kuolinsyynä. Kuitenkin erillisiä uutisia liittyen taudin torjuntaan esiintyi joitakin kymmeniä. Tässä luvussa tarkastellaan yleisesti jaettua ohjeistusta taudin torjunnasta ajalta 1918-1920.

2.1. Lehdistössä jaettuja ohjeita taudin leviämisen estämiseksi

Millaista ohjeistusta lehdistössä jaettiin lukijoille taudin leviämisen ehkäisemiseksi?

Lääkintöhallitus jakoi virallisen julistuksensa lokakuun puolivälissä 1918, kun taudin toinen

aalto oli huipussaan.¹⁴ Kyseessä oli siis ensimmäinen virallinen ohjeistus koskien espanjantaudin torjuntaa, ja kyseinen julkaisu jaettiin myös taudin muiden aaltojen aikana. Nämä viralliset ohjeistukset julkaistiin ainakin Uudessa Suomettaressa, Helsingin Sanomissa ja Työn Vallassa syksyllä 1918. Lääkintöhallituksen tiedonanto ei kuitenkaan ollut mikään etusivun uutinen, vaan sijaitsi lehtien keskisivuilla vieden noin kymmenesosan sivun palstatilasta. Tiedonanto usein julkaistiin samanmuotoisena kaikissa lehdissä, mutta joskus pienin sanamuunnoksina. Tiedonanto saattoi myös olla sisällytettynä uutiseen, joka kertoi espanjantaudin leviämisestä. Esiintyi myös tapauksia, jossa ei mainittu tiedonannon olevan lääkintöhallituksen tuottama, vaikka uutinen oli sisällöltään täysin sama.¹⁵ Muitakin kuin lääkintöhallituksen tiedonantoa jaettiin ohjeina, mutta usein niissä toistui samantyylliset ohjeet: lepää vuoteessa, huolehdi hygieniasta ja vältä yleisötilaisuuksia. Nämä muutkin ohjeet kuitenkin jäivät usein suhteellisen pienelle palstatilalle lehdissä.

Julistuksessa kerrottiin kyseisen influenssan tarttuvan muun muassa tautia sairastavan henkilön yskiessä tai aivastaessa. Taudin ”tartunta-aine” sijaitsi julistuksen mukaan tautia kantavan kurkun ja nenän limassa, ja näin ollen tauti pystyi leviämään myös syljen mukana. Siten tartunta oli mahdollista saada myös kätelemällä toista henkilöä. Kansalaisia ohjeistettiin peittämään suu nenäliinalla yskiessä tai aivastaessa. Nykylääketieteen mukaan influenssa voi levitä näin, joten ohjeet sinänsä olivat oikeat.¹⁶

Kun lääkintöhallitus jakoi julistuksensa lokakuussa 1918, siinä mainittiin riskitekijäksi tartunnan saamiselle suuret yleisötilaisuudet, joihin luokiteltiin muun muassa ”eläväkuvat, teatterit ja tanssihuoneistot”. Lisäksi kansankokouksia kehoitettiin välttämään, sillä kaikenlaiset ihmistungokset olivat riski saada espanjantautitartunta. Myös asunnon raittiin ilman ja ulkona olemisen merkitystä korostettiin. Ohjeet siis olivat varsin ymmärrettävät: mitä enemmän ihmisiä, sitä suurempi riski tartunnalle.

Myös henkilökohtaisen hygienian merkitystä korostettiin. Samassa lääkintöhallituksen julistuksessa kerrottiin etenkin käsien puhtaanapidon merkityksestä. Esimerkiksi käsienpesu ennen syömistä ja ruuanlaittoa olivat esille nousseita asioita.¹⁷ Jo 1800-luvun lopulla

---

¹⁴ ”Espanjantaudin levenemisen ehkäiseminen”, Uusi Suometar, 13.10.1918; ”Tietoja ja ohjeita influenssan (espanjantaudin) johdosta”, Työn Valta, 15.10.1918; ”Ohjeita influenssan (espanjantaudin) johdosta”, Helsingin Sanomat, 3.11.1918

¹⁵ ”Influenssan (espanjantaudin) johdosta”, Uusi Suomi, 29.3.1919.

¹⁶ Linnanmäki 2005, 38

¹⁷ ”Espanjantauti”, Uusi Suometar, 26.10.1918.

Suomessa hygienian osuus tautien ennaltaehkäisyssä alkoi korostumaan enemmän, joten oli luonnollista, että hyvän hygienian merkitystä korostettiin myös espanjantaudin torjunnassa.¹⁸ Myös suun puhtauden merkityksestä kirjoitettiin Uudessa Suomettaressa, jossa julkaistiin saksalaisia ohjeita espanjantaudin torjumiseen.¹⁹ Siinä kerrottiin, että ”erittäin tehokas keino” vastustaa tautia on suun huuhtelu lämpimällä suolavedellä. Saksalaisten ohjeiden jakaminen oli luonnollista tilanteessa, jossa sisällissodan jälkeisessä Suomessa saksalaissuuntaus oli erittäin vahva, esimerkiksi Suomeen oli tulossa kuningas Saksasta. Saksalaiset ohjeet eivät kuitenkaan toistuneet uutisoinnissa kyseisen uutisen jälkeen. Toki tähän vaikutti saksalaissuuntauksen vaikutuksen hiipuminen, kun Saksa hävisi ensimmäisen maailmansodan.

2.2. Lehdissä jaetuista ohjeista taudin hoitamiseen

Huomattavasti enemmän palstatilaa saivat espanjantaudin hoitokeinot. Julkaisuja tuli lääkintöhallituksen ja terveydenhoitolautakunnan lisäksi myös tavallisilta ihmisiltä, jotka jakoivat omia hoitokeinojaan espanjantautia vastaan. Näistä jaetuista hoitokeinoista syntyi myös keskustelua samojen lehtien sisällä, eri numeroiden välillä, sillä etenkin alkoholin rooli espanjantaudin hoitona selvästi jakoi mielipiteitä.

Lehdissä espanjantaudin yleisimpinä oireina kerrottiin olevan muun muassa kuume, yskä, nuha, vatsakipu ja päänsärky. Lisäksi kansalaisia varoiteltiin espanjantaudin jälkitaudeista, kuten keuhko- tai aivotulehduksesta.²⁰ Jälkitaudit lisäsivät espanjantaudin vaarallisuutta ja saattoivat aiheuttaa vakavampia oireita kuin itse espanjantauti.²¹ Esimerkiksi espanjantaudin jälkeiset keuhkosairaudet saattoivat tuoda mukanaan myös verenvuotosairauksia potilaalle.

Ehkäpä tärkeimpänä hoito-ohjeena korostettiin vuodelepoa. Kuumeisen potilaan ei kuulunut nousta ylös sängystään ennen oireiden katoamista. Rajuimmissa ohjeissa pienikin liikunta, kuten sängystä nousu ovea avaamaan, saatettiin nähdä hengenvaarallisena.²² Myös kylmettymistä pidettiin todella vaarallisena, etenkin toipumisaikana.

---

¹⁸ Linnanmäki 2005, 191

¹⁹ ”Espanjantauti”, Uusi Suometar, 26.10.1918.

²⁰ ”Espanjantauti”, Työn Valta, 17.10.1918.

²¹ Linnanmäki 2005, 40

²² ”Espanjantauti”, Työn Valta, 17.10.1918.

Espanjantaudin lääkkeitä lehdistössä oli ristiriitaista tietoa. Esimerkiksi aspiriinin ja kuumepulvereiden käyttö jakoi selvästi mielipiteitä. Esimerkiksi vuoden 1918 lokakuussa Työn Vallassa ja Uudessa Päivässä suositeltiin aspiriinia ja kuumepulvereita espanjantaudin hoitoon.²³ Aspiriinin ja kuumepulvereiden käyttö espanjantaudin hoidossa sai kuitenkin myös vastustusta. Esimerkiksi Uusi Suomi-lehdessä tammikuussa 1920 henkilö nimeltään E.J. Waren vertasi kyseisiä lääkkeitä sydänmyrkkyyneen.²⁴ Eniten lääkkeitä esillä lehdistössä olivat kuitenkin vahvat alkoholijuomat, kuten konjakki.²⁵

Alkoholin lääkekäyttöä myös vastustettiin. Espanjantaudin aikana Suomessa tuli voimaan alkoholin kieltolaki, joka alkoi vuoden 1919 kesäkuussa. Etenkin Suomen Raittiiden Lääkäreiden Liiton jäsenet lähettivät lehtiin usein ohjeita, joissa vastustettiin alkoholin käyttöä espanjantaudin hoidossa.²⁶ He kertoivat tekstissään, kuinka tiedemiehet ovat tutkineet, ettei alkoholista ole yleisesti hyötyä kulkutautien torjunnassa, joten ei myöskään espanjantaudissa. Teksteissä myös kerrottiin, kuinka alkoholin käyttö on oikeastaan haitallista espanjantautia sairastavalle. Vaikka ei ole mikään yllätys, että juuri Raittiiden Lääkäreiden Liiton jäsenet vastustavat alkoholin käyttöä, on huomioitava, että nykylääketiede ei suosittele alkoholin käyttöä hoitokeinona esimerkiksi kuumeessa.

Alkoholin käyttö espanjantaudin lääkkeenä kuitenkin sai tukea. Espanjantaudin aikaan influenssan hoitoon parhaana lääkkeenä pidettiin väkeviä alkoholijuomia, ja vaikka kieltolaki olikin voimassa, sai alkoholia lääkärin reseptillä apteekkeista.²⁷ Usein alkoholin käyttöä puolsivat yksittäisten henkilöiden lähettämät lehtikirjoitukset. Muutamien alkoholin käyttöä torjuntakeinona tukevien uutisten joukosta mielenkiintoisin oli 1.4.1919 Uuden Suomen Iltalehdessä.²⁸ Siinä henkilö nimimerkillä ”Lääkäri” kertoi, kuinka espanjantaudissa on tärkeää, että saa oman ruumiinsa hikoilemaan, ja tähän paras lääke oli konjakki, jota sai apteekista lääkärin määräyksestä. Tätä ”Lääkärin” lähettämää ohjetta kommentoi kaksi päivää myöhemmin samassa lehdessä Konrad Reijo Waara.²⁹ Hän kuvaili konjakkia ”kaksiteräisen miekan” kaltaisena ja kuinka ohje tulisi houkuttelemaan ihmisiä hakemaan konjakkireseptiä

---

²³ ”Espanjantauti”, Työn Valta, 17.10.1918; ”Neuvoja espanjantaudin vastustamiseksi”, Uusi Päivä, 12.10.1918.

²⁴ ”Espanjantauti ja keuhkotulehdus”, Uusi Suomi, 27.1.1920.

²⁵ Linnanmäki 2005, 201

²⁶ Esim. ”Alkoholi ja espanjantauti”, Työn Valta, 1.5.1919.

²⁷ Linnanmäki 2005, 201

²⁸ ”Jos sairastut espanjantautiin”, Uuden Suomen Iltalehti, 1.4.1919.

²⁹ ”Neuvoja espanjantautiin sairastuneille”, Uuden Suomen Iltalehti, 3.4.1919.

lääkäreiltä. Myös muualla Suomessa oltiin huolissaan siitä, että lääkärin vastaanotolle hakeudutaan vain alkoholireseptien takia.³⁰

Ehkä juurikin suomalaisille erityisen merkittävä ohje oli välttää saunomista espanjantaudin aikana. Tämä oli tärkeä ohje, sillä saunominen oli vanhan kansan tapa torjua tauteja. ”Jos ei terva, viina ja sauna auta, tauti on kuolemaksi”, oli jopa vanha suomalainen sanonta.³¹ Saunomisen kerrottiin olevan varsin vahingollista ja vievän taudin sairastuneen keuhkoihin.³²

Useisiin lehtiin myös lukijat lähettivät omia hoitokeinojaan. Lehdet lisäksi julkaisivat myös esimerkiksi yksittäisten lääkärin tekstejä, joissa lääkärit jakoivat omia keinojaan taudin hoitamiseksi. Ohjeet saattoivat liittyä esimerkiksi alkoholiin tai olla tarkempia hoito-ohjeita. Esimerkiksi Uudessa Suomessa 27.1.1920 henkilö nimeltään E.J. Waren jakoi pitkät ohjeet koskien espanjantaudin hoitoa.³³ Kyseisessä tekstissä Waren kertoi ohjeet, kuinka hyvällä ihonhoidolla voidaan parantaa espanjantautia. Kansalaiset siis jakoivat omia hoitokeinojaan, vaikka lääkintöhallituksen julistuksessa kerrottiin, ettei ole keinoja, miten taudin välttäisi.

2.3. Lehdissä mainostetut hoitokeinot

Lehdissä esiintyi myös useita mainoksia, joiden aiheena oli espanjantaudin hoitokeinot. Espanjantaudin torjuntaan liittyvät mainokset lisääntyivät huomattavasti myöhempien aaltojen aikana. Esimerkiksi vuoden 1920 aikana espanjantauti esiintyi mainonnassa huomattavasti aikaisempia epidemioita enemmän. Mainoksissa on kuitenkin tärkeää huomioda, että lehtimainoksissa ei oikeastaan ollut sensuuria, joten mainostetut hoitokeinot eivät olleet missään nimessä virallisia tai varmasti toimivia lääketieteellisestä näkökulmasta.

Mainoksissa saattoi esiintyä esimerkiksi espanjantautia hoitavia tai torjuvia seerumeja. Mainokset olivat yritysten tai ihmisten lähettämiä lehteen. Usein mainoksissa esiintyi Dr. Reiss Rheumasan-nimisen yrityksen hieronta-ainetta espanjantaudin hoitoon ja jonkinlainen tervanssihöyryn valmistuslaite espanjantaudin jälkeisen yskän torjuntaan, jota henkilö

---

³⁰ Linnanmäki 2005, 202

³¹ Linnanmäki 2006, 2028

³² ”Neuvoja espanjantaudin vastustamiseksi”, Uusi Päivä, 12.10.1918.

³³ ”Espanjantauti ja keuhkotulehdus”, Uusi Suomi, 27.1.1920.

nimeltään H.P. Arvonen yritti saada myytyä.³⁴ Mainos- ja ilmoitustulojen merkitys paikallislehdille alkoikin kasvaa vuodesta 1919 lähtien.³⁵

Eniten mainoksissa esiintyi kuitenkin itseään luonnonlääkäriksi, parantajaksi ja terveydenhoidon neuvojaksi kutsuva A. Tähtelä. Hänen mainoksensa esiintyi lehdissä kymmeniä kertoja, usein noin kerran viikossa vuoden 1920 alkupuoliskolla. Kyseisen mainoksen julkaisualusta oli usein Suomen Sosiaalidemokraatti, mutta mainos julkaistiin myös muissakin lehdissä.³⁶ Tämä mainos kertoo, kuinka hänen avullaan espanjantauti ja muut sairaudet on mahdollista hoitaa ilman myrkkijä tai leikkauksia. Mainoksessa ei kuitenkaan tule ilmi, miten hän hoitonsa tekee. Kyseinen henkilö oli mahdollisesti jonkinlainen kansanparantaja, joka ei turvaudu aikansa sairaaloissa käytettyihin keinoihin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa espanjantauti paransi tämäntyyppisten kansanparantajien asemaa, kun luotto tavallisiin lääkäreihin laski espanjantaudin takia.³⁷ Ei kuitenkaan ole tietoa, tapahtuiko vastaavaa Suomessa.

Tähtelän hoitokeinon mainostus ei ollut ainoa varsin epäilyttävän oloinen mainos. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa 21.1.1920 julkaistu mainos pyrki saamaan etenkin lääkäreiden huomion. Se kertoi espanjantautia vastaan löydetystä tehokkaasta vastamyrkystä, joka oli pelastanut satojen tuhansien ihmisten henkiä Amerikassa.³⁸ Mainos oli sisällöltään varsin niukka ja koska nykytiedon valossa tiedetään, ettei espanjantautia vastaan kehitetty toimivaa ”vastamyrkkyä”, voidaan olettaa mainoksen olleen ainakin jonkinlainen huijaus. Lisäksi jos tämä kyseinen keino olisi pelastanut satojen tuhansien henkiä, olisi se todennäköisesti ollut huomattavasti suurempi uutisoinnin kohde.

Mainostajat siis selvästi heräsivät espanjantaudin edetessä ja näkivät mahdollisuuden käyttää tautia hyväkseen markkinoinnissaan. Espanjantauti esiintyi aiheena myös muuallakin kuin pelkästään lääkemainoksissa. Espanjantautia saatettiin käyttää myös vaatetuksen tai kirjallisuuden mainonnassa. Esimerkiksi Hakaniemenrannassa sijainnut liike nimeltään Anturapaja mainosti jalkineiden korjauspalveluaan seuraavanlaisella tavalla Helsingin Sanomien etusivulla 10.4.1919: ”Nuhasta ja espanjantaudista säästyte, kun käytte ehjissä

---

³⁴ ”Tri Reiss Rheumasan”, Uusi Suomi, 3.6.1920; ”Keuhkotauti ja espanjantaudin...”, Iltalehti, 28.6.1920.

³⁵ Aalto, Santonen & Kyllönen 1985, 84

³⁶ Esim. ”Harvinainen luonnonlääkäri, parantaja ja terveydenhuollon neuvoja”, Helsingin Sanomat, 25.1.1920

³⁷ Linnanmäki 2005, 213

³⁸ ”Lääkärit huom.!” , Helsingin Sanomat, 21.1.1920.

kengissä”.³⁹ Kirjaa nimeltään Vaimoni ja minä mainostettiin Suomen Sosiaalidemokraatissa 12.4.1919 kertomalla, että espanjantautiin paras lääke on nauru, jonka saa lukemalla kyseisen kirjan.⁴⁰ Mainostajat siis selvästi näkivät mahdollisuuden käyttää vallitsevaa pandemiaa hyväkseen.

3. Lehdistön reagointi taudin eri vaiheissa

Jokaisen taudin aallon uutisointi noudatti pitkälti samaa kaavaa. Ensin ilmestyivät uutiset taudin leviämisestä ja kasvusta, sitten kirjoitukset taudin raivoamisesta ja lopuksi sitten taudin hiipumisesta. Tämän ohessa lehdissä julkaistiin myös runsaasti kuolinilmoituksia, joissa kuolinsyynä oli espanjantauti sekä espanjantautiin liittyviä uutisia ulkomailta.

Lehdistö julkaisi taudin aaltojen aikana tutkimuksen kohdissa 2.1. ja 2.2. mainitut ohjeet. Poikkeuksena oli kuitenkin taudin ensimmäinen aalto kesällä 1918, sillä silloin ohjeistusta ei oikeastaan lehdistössä näkynyt. Toki tauti oli tuolloin vielä varsin uusi asia. Toisen aallon ohjeistukset jaettiin taudin huippukohdassa, eli lokakuussa 1919.⁴¹ Myöhempien aaltojen uutisoinnin kohdalla näyttää siltä, että silloin lehdistö pyrki ohjeistamaan kansaa ajoissa. Nimittäin kun taudin kolmas aalto puhkesi vuoden 1919 maaliskuussa ja neljäs aalto vuoden 1920 tammikuussa, lehdistö julkaisi ohjeet heti aallon alkuvaiheessa, toisin kuin toisen aallon kanssa. On myös huomioitavaa, että nämä viralliset torjuntaohjeet annettiin lehdistölle vasta vuoden 1919 lokakuun puolivälissä. On siis ymmärrettävää, ettei lehdistö jakanut omatekoisia ohjeita ennen lääkintöhallituksen virallista ohjeistusta.

Lehdistö kuitenkin tuntui turhan hiljaiselta, kun se olisi voinut ahkerammin jakaa uutisia taudin voittamisesta kotikonstein ja kehottaa enemmän välttämään suuria massatapahtumia. Usein ohjeistukset julkaistiin täysin samanaikaisesti kaikissa Helsingin sanomalehdissä, mutta ohjeet todella harvoin toistuivat näiden jälkeen, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Lehdistö oli espanjantaudin aikana merkittävin tiedonsaantialusta kansalaisille, ja on täysin mahdollista, että suuremmalla uutisoinnilla olisi voinut olla suuri merkitys taudin torjunnassa.

---

³⁹ ”Nuhalta ja espanjantaudilta säästyte...”, Helsingin Sanomat, 10.4.1919.

⁴⁰ ”Espanjantautiin paras lääke...”, Suomen Sosiaalidemokraatti, 12.4.1919.

⁴¹ Linnanmäki 2005, 68

Toki jälkepäin on helppo ihmetellä lehtien toimien vähäisyyttä espanjantaudin raivotessa Helsingissä ja koko Suomessa. Toisaalta päävastuu taudin torjunnasta ei kuitenkaan ollut lehdistöllä. Espanjantauti ei aiheuttanut kovin voimakkaita toimenpiteitä Suomessa, esimerkiksi kouluja ei juurikaan suljettu eikä huvitilaisuuksia peruttu, vaikka joitakin yksittäistapauksia oli.⁴² Terveystoimikunta oli myös suositellut tällaisia sulkutoimia ainakin vuoden 1918 lokakuussa.⁴³ Tällaiset yhteiskunnan sulkutilat espanjantaudin johdosta eivät olisi edes olleet normaalista poikkeavia, sillä näitä tehtiin kyllä ulkomailla. Esimerkiksi Yhdysvaltojen New Yorkissa suljettiin espanjantaudin johdosta kaikki liikkeet paitsi ruokakaupat ja apteekit.⁴⁴

4. Torjuntatoimien vähäisyyden kritisointi

Espanjantaudin aikaan tehtyjen toimien vähäisyys tiedostettiin myös kansan keskuudessa ja tämä tunnelma välittyi lehdissä. Toimittajat ja lukijat kritisoivat Suomen vähäisiä tekoja espanjantaudin torjunnassa.

Esimerkiksi taudin toisen aallon aikoihin, vuoden 1918 marraskuun ensimmäisenä päivänä, kirkollinen lehti Kotimaa julkaisi tekstin, jossa vaadittiin ohjeita kansalaisille.⁴⁵

Espanjantaudin kerrottiin olevan uusi rutto ja taudin kuvailtiin kurittavan ja rajoittavan ihmisten elämää. Tekstissä vaadittiin, että ohjeita taudin vastustamiseksi jaettaisiin huomattavasti annettua enemmän. Uutinen tukee siis hyvin tutkielman kohdassa 3 läpikäytyä pohdintaa siitä, olisiko lehdistön pitänyt aktiivisemmin julkaista ohjeita taudin vastustamiseksi. Kotimaa ei kuitenkaan itse ollut mitenkään erityisen aktiivinen näiden ohjeiden julkaisemisessa, vaikka se julkaisikin toimien vähäisyyttä kritisoivan uutisen. Heidän lehdessään ei edes julkaistu vuoden 1918 lokakuussa lääkintöhallituksen antamaa tiedonantoa.

---

⁴² Esim. ”Espanjantaudin takia suljettu koulu”, Työn Valta, 24.10.1918; ”Tanssiaistenpito Helsingissä toistaiseksi kielletty”, Suomen Sosiaalidemokraatti, 31.10.1918.

⁴³ ”Espanjantaudin raivoaminen Helsingissä”, Uusi Päivä, 19.10.1918

⁴⁴ Nousiainen 2020.

⁴⁵ ”Espanjantaudin yhä lisääntyessä”, Kotimaa, 1.1.1918.

Suomalaisille viranomaisille annettiin kritiikkiä Uuden Suomettaren 23.11.1919 osiossa, jonne lukijat saivat jakaa omiaan kirjoituksiaan. Kirjoitus oli lähetetty nimimerkillä ”Joukkojärjestyksestä harrastavia” ja siinä kritisoitiin sitä, miten vähäiset Suomen toimet olivat espanjantaudin torjunnassa, kun tilannetta verrattiin ulkomaihin. Kirjoituksen mukaan useissa ulkomaissa suljettiin valtakunnallisella tasolla esimerkiksi koulut, tanssiaiset ja teatterit, kun taas Suomessa kielto jäi vain yleisiin tanssiaisiin, eikä kieltoa edes noudatettu suurissa määrin. Tekstin kirjoittaja siis ihmetteli, minkä takia taudin annetaan levitä Suomessa vapaasti. Tämä oli toki varsin ymmärrettävä huoli. Toki maailmalla tällaisiin yhteiskunnan sulkuihin saatettiin suhtautua varauksella eikä valtion puuttumista yksilöiden elämään katsottu välttämättä kovin hyvällä.⁴⁶

Uuden Suomen Iltalehdessä 1.4.1919 julkaistiin etusivulla kirjoitus, jossa vaadittiin espanjantaudin torjumiseksi etenkin maan naisilta toimia.⁴⁷ Vaikka uutisen kirjoittaja jäi nimettömäksi, kirjoituksen takana oli todennäköisesti Uuden Suomen Iltalehden päätoimittaja, sillä uutinen oli etusivun ensimmäinen teksti. Kirjoittajat ehdottivat, että naiset voisivat hoitaa ”asevelvollisuutensa” ilmoittautumalla vapaaehtoisiksi terveydenhuollon avuksi. Uutisessa ymmärrettiin lääkäreiden uupumusta ja kerrottiin, kuinka ”asevelvollisuus-ehdotus” viedään kaupunginvaltuusmiesten luo. Kaksi päivää kyseisen julkaisun jälkeen Uuden Suomen Iltalehdessä oli terveydenhoitolautakunnalta ilmoitus, jossa haettiin vapaaehtoisia kansalaisia terveydenhuollon avuksi. Uuden Suomen Iltalehden toimittajat mahdollisesti siis onnistuivatkin tavoitteessaan. Toki vapaaehtoishakemuksessa ei haeta pelkästään naisia kyseiseen työhön.

Lehden samassa numerossa huomiota herätti myös uutinen, jossa hehkui jonkinlaista katkeruutta toimijoita kohtaa.⁴⁸ Uuden Suomen Iltalehden samassa painoksessa kerrottiin Helsingin sairaaloiden olevan täynnä ja taudin leviävän kouluihin sekä muihin julkisiin tiloihin. Huomiota herätti tämän synkän uutisen lopetuslause: ”Toistaiseksi ei kuitenkaan koulujen sulkemista pidetä tarpeellisena.” Voidaanko olettaa, että lehden toimituksessa on mahdollisesti alkanut espanjantaudin vastaisten toimien vähäisyys häiritsemään?

---

⁴⁶ Gillingrey 2006, 233

⁴⁷ ”Naisten ”asevelvollisuus” toimeenpantava”, Uuden Suomen Iltalehti, 1.4.1919.

⁴⁸ ”Espanjantauti Helsingissä ja muualla”, Uuden Suomen Iltalehti, 1.4.1919.

Vaikka tämäntyylisiä uutisia esiintyi, ei viranomaisten kritisointia espanjantaudin vastaisten toimien vähäisyydestä esiintynyt mitenkään suurissa määrin. Käsittelyssä olleet kritisoivat uutiset olivat harvoja tapauksia kolmen vuoden (1918-1920) tarkastelujaksolta. Influenssaa ei yleisesti nähty Suomessa erityisen vaarallisena. Tästä on esimerkkinä uutisoinnin vähäisyys ja se, ettei suuria kauhukuvia maalailtu taudista, vaikka niin tehtiin esimerkiksi Yhdysvaltojen lehdistössä, jossa kerrottiin muun muassa kaduilla makaavista espanjantautiin menehtyneistä ruumiista.⁴⁹

5. Terveysthuollon avunpyynnöt lehdistössä

Etenkin taudin kolmannen aallon aikana, eli keväällä 1919, Helsingin sanomalehtien espanjantautia käsittelevistä uutisista huokui jonkinlainen epätoivo. Tästä hyvänä esimerkkinä on muun muassa uutiset Helsingin sairaaloiden täyttymisistä ja lääkkeiden tehottomuudesta.⁵⁰ Tämä taudin aalto oli myös erityisen paha Helsingissä ja lehdistössä alkoi näin ollen ilmetä avunpyyntöjä terveydenhuollon suunnalta. Huhtikuussa 1919 ilmestynyttä avunpyyntöä esitellään tässä luvussa.⁵¹

Terveysthuolto kaipasi lisäapua niin suuresti, että terveydenhuoltolautakunta turvautui lehdissä halukkaiden kansalaisten rekrytoimiseen terveydenhuollon avuksi vuoden 1919 huhtikuussa. Keväällä 1919 sairaalapaikat täyttyivät Helsingissä ja kotikäynteihin oli turvaututtava enemmän. Tässä oli haastena rajallinen määrä terveydenhuollon henkilökuntaa. Lisäksi tartunnat levisivät terveydenhuollon piirissä ja työtarpeet kasvoivat myös sairaaloiden ulkopuolella. Avunpyynnössä korostettiin avustamista sairaanhoidossa espanjantautipotilaiden kodeissa. Sairaanhoidtajien kotikäynnit olivat tärkeässä asemassa espanjantautipotilaiden hoidossa etenkin maaseudulla, jossa sairaaloita ei ollut asuintalojen lähistöllä.⁵²

Sairaalapaikkojen täyttymiset aiheuttivat siis luonnollisesti suurta huolta terveydenhuollolle. Samassa avunpyynnössä esitettiin myös toivomus saada kansalaisten autoja terveydenhuollon

---

⁴⁹ Linnanmäki 2005, 216

⁵⁰ ”Espanjantauti yltyy yhä”, Suomen Sosiaalidemokraatti, 1.4.1919; ”Espanjantauti raivoaa edelleenkin...”, Helsingin Sanomat, 5.4.1919.

⁵¹ Esim. ”Espanjantauti Helsingissä”, Helsingin Sanomat, 3.4.1919; ”Espanjantauti”, Uuden Suomen Iltalehti, 3.4.1919.

⁵² Linnanmäki 2005, 207

lainakäyttöön. Kun Helsingin sairaalat täyttyivät, tilanne yltyi jo niin pahaksi, ettei enempää potilaita pystytty ottamaan sisään. Näin ollen terveydenhuollon oli siirryttävä myös kotikäynteihin potilaiden luona ja terveydenhuollon käytössä olevien autojen vähäisyyden takia jouduttiin turvautumaan kansalaisten apuun.

Laina-autoja koskevat avunpyynnöt ainakin jollakin tasolla onnistuivat, mutta todisteita siitä oliko tämä lehdistön ansiota, ei ainakaan tutkimuksen aineistojen perusteella löytynyt. Suomen Sosiaalidemokraatti uutisoi siis 8.4.1919, että terveydenhoitolautakunta on saanut käyttöönsä automobiilin.⁵³ Uutisoinnista ei myöskään selviä se, onko kyseinen automobiili saatu kansalaiselta lainaan vaiko muualta.

Voidaan siis sanoa, että terveydenhuolto oli pulassa espanjantaudin takia Helsingissä, etenkin vuoden 1919 keväällä. Espanjantauti näyttikin suomalaisen terveydenhuollon puutteet, kun esimerkiksi sairaalapaikkoja tai lääkäreitä ei ollut riittävästi.⁵⁴ Toki täytyy huomioda, että rikkailla mailla on aina paremmat valmiudet pandemiaa varten esimerkiksi hyvän terveydenhuollon ja toimivien lääkkeiden puolesta. Suomi ei ollut espanjantaudin aikaan erityisen rikas valtio. Lisäksi vuoden 1918 sisällissota vaikeutti terveydenhuollon kehitystä.

6. Rokoteuutiset

Helsingin sanomalehdissä esiintyi myös uutisia, joissa puhuttiin mahdollisista rokotteista espanjantautia vastaan. Jälkeenpäin voidaan sanoa, että rokotteiden suhteen oltiin selvästi ylioptimistisia. Itse espanjantautia vastaan ei siis kehitetty rokotetta ja influenssarokotuksia alettiinkin käyttämään vasta 1940-luvulla vaihtelevalla menestyksellä.⁵⁵ Lisäksi yleiset influenssarokotteet tulivatkin osaksi Suomen kansallista rokotosohjelmaa vasta 1980-luvulla.⁵⁶ Ylioptimismia esiintyi muutenkin uutisoinnissa, sillä usean taudin aallon jälkeen ilmeni uutisia, joissa kerrottiin taudin lopullisesta voittamisesta, ilman huolta taudin uusiutumisesta.⁵⁷ Tätä on toki helppo jälkeenpäin kritisoida, kun tiedossa on taudin lopullinen

---

⁵³ ”Terveydenhoitolautakunta”, Suomen Sosiaalidemokraatti, 8.4.1919.

⁵⁴ Linnanmäki 2005, 216

⁵⁵ Huovinen, Ziegler 2011

⁵⁶ Nurminen & Sellgren 2016, 38

⁵⁷ Esim. ”Espanjantauti”, Uusi Suomi, 24.1.1919; ”Espanjantauti loppunut”, Suomen Sosiaalidemokraatti, 30.4.1919.

tapahtumaketju. Espanjantautitapauksia, tai ainakin suuria influenssa-aaltoja esiintyikin vielä esimerkiksi vuonna 1924.⁵⁸

Espanjantaudin mahdolliset rokotteet eivät kuitenkaan olleet kovin suuri uutisoinnin kohde Helsingin lehdistössä. Tähän liittyviä uutisia esiintyi vuosina 1918-1920 noin kymmenen kappaletta. Kyseiset uutiset eivät myöskään olleet mitään etusivulle päätyneitä tekstejä, vaan usein olivat vain muutaman rivin mittaisia uutisia lehtien keskisivuilla, jossa asiasta kerrottiin varsin tiiviisti. Tähän toki vaikuttaa se, etteivät rokotteet olleet läheskään yhtä iso osa tautien torjuntaa espanjantaudin aikaan, kuin mitä ne ovat nykypäivänä.

Uutiset rokotteista kertoivat, että Suomeen saapuu rokotusainetta Ruotsista. Uutisissa on myös selvästi nähtävissä jonkinlainen tapahtumaketju, kun marraskuun 1918 alussa Helsingin Sanomat uutisoi, kuinka Tukholmassa on luotu istutusaine espanjantautia vastaan.⁵⁹ Istutusaineella saatettiin tarkoittaa tässä yhteydessä espanjanjantaudin sairastaneesta henkilöstä saatua virusta, jonka avulla pystytään luomaan rokote. Esimerkiksi maailman ensimmäisen rokoteen, eli isorokkorokoteen, istutusaine oli alunperin lehmänrokkoa sairastavan ihmisen rakkulassa sijaitsevassa nesteessä, jonka avulla pystyttiin torjumaan isorokkoa.⁶⁰ Huhtikuun 1919 puolivälissä taas uutisoitiin, kuinka kyseistä espanjantaudin istutusainetta on nyt saapunut Suomeen Ruotsista.⁶¹ Vuoden 1920 tammikuussa taas Iltalehti uutisoi, kuinka rokotusainetta on taas saapunut Suomeen ja kuinka viime aallon aikana lähetetyt rokotusaineet tulivat niin myöhään, ettei niiden tehoa saatu silloin selville.⁶² Nämä uutiset olivat kuitenkin varsin lyhyitä ja kertoivat vain sen, että rokotusainetta oli saapunut, mutta kyseisten rokotteiden jakamisesta kansalaisille tai rokotteen tehosta ei oikeastaan jaettu tietoa.

Tieto kyseisten rokotteiden toimivuudesta jäi siis varsin vajaaksi. Rokotteiden massatuotantoa ei oikeastaan ollut espanjantaudin aikaan, joten suuria testejä rokotteista ja niiden toimivuudesta ei tehty. Lisäksi uutisissa tai muussakaan espanjantautiin liittyvässä tutkimuksessa ei korosteta rokotteiden asemaa taudin torjunnassa. Näin ollen voidaan olettaa mahdollisten ruotsalaisten rokotteiden olleen tehottomia, tai ainakin rokotemäärien olleen

---

⁵⁸ Linnanmäki 2005, 66

⁵⁹ ”Taistelu espanjantautia vastaan”, Helsingin Sanomat, 1.11.1918.

⁶⁰ Nurminen & Sellgren 2016, 13

⁶¹ ”Kokeiluja rokottamiselle”, Uusi Suomi, 13.4.1919; ”Espanjantauti Helsingissä”, Suomen Sosiaalidemokraatti, 19.4.1919.

⁶² ”Rokotusainetta espanjantautia vastaan”, Iltalehti, 20.1.1920.

liian pieniä taudin kokonaisvaltaiseen torjumiseen. Lisäksi on mahdollista, että rokotteista kertovat uutiset eivät olleet aitoja. Täytyy kuitenkin huomioida, että espanjantaudin aikaan 1918-1920 rokotteet eivät olleet lähelläkään nykypäivän tasoa. Nykyisin rokotteet ovat tehokkain tapa influenssan torjuntaan.⁶³

7. Päätäntö

Espanjantaudin torjuntaan liittyviä julkaisuja löytyi siis Helsingin lehdistössä 1918-1920 kymmenittäin, mutta kuitenkin varsin vähän. Pääasiallinen uutisointi taudista oli vain sen tapahtumien raportointia. Vaikka täytyy ymmärtää aikalaiskonteksti, olisi voinut uskoa kyseisen ajan keskeisimmän tiedotuskanavan korostaneen enemmän ohjeistusta espanjantaudin torjunnasta. Lehdistö kuitenkin reagoi selvästi taudin kasvaessa ja toki jälkepäin voidaan pohtia, että olisiko se voinut reagoida paremmin tai enemmän.

Helsingin sanomalehdistö siis selvästi keskittyi tapahtumien raportoimiseen, eikä ohjeiden jakamiseen. Vaikka tietyistä ohjeista, kuten alkoholin käytöstä lääkkeenä, syntyi erimielisyyksiä, olivat ohjeet yleisesti samaa kaavaa noudattavia. Lehdistö julkaisi taudin eri aaltojen aikana terveydenhoitolautakunnan ohjeet, mutta suurta palstatilaa ne eivät saaneet. Terveydenhuollon toimijat kuitenkin osasivat käyttää lehdistöä apunaan, että saivat äänensä kuuluviin, ja kansalaiset saattoivat lehtien kautta jakaa omia konstejaan taudin hoitoon. Espanjantaudin estämistoimien vähäisyyttä saatettiin ihmetellä sanomalehdissä ja uutisoida mahdollisista rokotteista, mutta kummastakaan ei uutisoitu paljoa.

Osa annetusta ohjeistuksesta kuulostaa nykypäivänäkin tutulta, esimerkiksi ohjeet hyvästä käsihygieniasta ja tungosten välttelystä. Lisäksi muitakin yhteneväisyyksiä espanjantaudin ja koronaviruksen uutisoinnista löytyi, esimerkiksi Suomen toimia on kritisoitu, kun niitä on verrattu siihen, miten ulkomailla toimitaan. Täytyy kuitenkin huomioida se, että espanjantauti on todella eri ajasta kuin koronavirus. Hyvä esimerkki tästä onkin espanjantautiin liittyvä uutisoinnin vähäisyys kun sitä verrataan koronavirukseen, sillä onneksemme etenkin 2000-luvun Suomessa kulkutaudit eivät enää ole arkipäivää.

---

⁶³ Linnanmäki 2005, 45

Lähdeluettelo

Aalto, E-L, Santonen, P, Kyllönen M & Tommila, P, *Suomen lehdistön historia: 4, Paikallislehdistön historia*. Kuopio: Kustannuskiila. 1985.

Dehner, George, *Influenza: A Century of Science and Public Health Response*. Pittsburgh, Pa: University of Pittsburgh Press. 2012.

Gillingrey, David, *Sounds of Weeping and the Silence of History: The Influenza Pandemic of 1918-19*. Teoksessa **Hämäläinen, Pekka** (toim.) *When Disease Makes History: Epidemics and Great Historical Turning Points*. Helsinki: Yliopistopaino. 2006, s. 227-255

Huovinen, P & Ziegler T, *Influenssa: Pandemiaviruksen päiväkirja*. Helsinki: Duodecim. 2011.

Linnanmäki, Eila, *Espanjantauti Suomessa : influenssapandemia 1918-1920*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 2005.

Linnanmäki, Eila, *Historian influenssapandemiat*. Duodecim, 2006; 122: s. 2023–31
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90766/duo95933.pdf?sequence=1>

Mäkelä, Pentti, *Vuosien 1917-19 kulkutaudit, espanjantauti ja vankileirikatastrofi : historiallisepidemiologinen näkökulma Suomen väestön korkeaan tautikuolleisuuteen*. Valtioneuvoston kanslia. 2007.

Nousiainen, Anu, *Kauhea kulkutauti*. Helsingin Sanomat, 2020.
<https://dynamic.hs.fi/a/2020/kauheakulkutauti/>

Nurminen, A & Sellgren, S, *Rokotustoiminta Suomessa vuosina 1802-2016*. Helsinki: Opinnäytetyö. 2016.

Kansallisarkiston digitaaliset aineistot. 2021.
digi.kansallisarkisto.fi

Sanomalehdet 1918-1920:

Helsingin Sanomat

Kotimaa

Suomen Sosiaalidemokraatti

Työn Valta

Uusi Suometar

Uusi Suomi

Uusi Päivä

Uuden Suomen Iltalehti

Iltalehti